नेपाली कांग्रेस मेलमिलापदेखि सत्याग्रहसम्म
(वि.सं. २०३३–२०४२)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र
सङ्कायअन्तर्गत इतिहास विषयमा
विद्यावारिधि उपाधिका लागि
प्रस्तुत

शोधप्रबन्ध

शोधार्थी
बद्रीनारायण गौतम
इतिहास शिक्षण विभाग
भैरहवा बहुमुखी क्याम्पस
त्रिभुवन विश्वविद्यालय, काठमाडौँ
२०६४

शोधनिर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत इतिहास विषयमा श्री बद्रीनारायण गौतमले **नेपाली कांग्रेस मेलमिलापदेखि सत्याग्रहसम्म (वि.सं. २०३३–२०४२)** शीर्षकको प्रस्तुत शोधप्रबन्ध मेरो निर्देशनमा तयार गर्नु भएको हो । अत्यन्तै मिहिनेतपूर्वक अप्रकाशित महत्वपूर्ण श्रोतहरू, अन्तर्वार्ता र स्तरीय ग्रन्थहरूको आधारमा तयार गरिएको यस शोधकार्यले इतिहास विषयमा नयाँ उर्जा थपेको महसुस भएको हुँदा उक्त शोधप्रबन्धप्रति म पूर्ण सन्तुष्ट छु । आन्तरिक परीक्षकबाट प्राप्त सुझावहरू समेत समावेश गरी अन्तिम रूप प्रदान गरिएको हुँदा यस शोधप्रबन्धलाई विद्यावारिधि उपाधि प्राप्त गर्न अन्तिम मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

प्रा.डा. तुलसीराम वैद्य
शोधनिर्देशक

मिति : २०६४/ /

शोधपत्रको स्वीकृति

श्री बद्रीनारायण गौतमद्वारा **नेपाली कांग्रेस मेलमिलापदेखि सत्याग्रहसम्म (वि.सं. २०३३–२०४२)** शीर्षकको शोधप्रबन्ध हाम्रो निर्देशन तथा सुपरिवेक्षणमा तयार गरिएको हो । आन्तरिक परीक्षकबाट प्राप्त सुझावहरूलाई समेत आवश्यकताअनुरूप समावेश गरी अन्तिम रूप प्रदान गरिएको यस शोधप्रबन्धलाई त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय डीनको कार्यालयबाट इतिहास विषयअन्तर्गत विद्यावारिधि उपाधि प्राप्त गर्ने प्रयोजनार्थ अन्तिम मूल्याङ्कनका लागि डीन कार्यालयअन्तर्गतको अनुसन्धान समितिलाई सिफारिस गर्दछौं ।

स्वीकृत गर्ने शोधप्रबन्ध समिति

प्रा.डा. तुलसीराम वैद्य
शोधनिर्देशक

प्रा.डा. तीर्थ मिश्र
शोध विशेषज्ञ

सह प्रा.डा. भद्ररत्न बज्राचार्य
शोध विशेषज्ञ

मिति : २०६४/ /

कृतज्ञता ज्ञापन

नेपालको प्रजातान्त्रिक आन्दोलनको इतिहासमा निरंकुशतन्त्रका विरुद्ध हतियार उठाएर सशस्त्र क्रान्तिदेखि प्रतिरोध आन्दोलनसम्मका सनसनिखेज अध्यायहरू निर्माण गरेको राजनैतिक दल नेपाली कांग्रेसले आर्जन गरेका अनुभवको निचोडमा हतियारबाट मात्र परिवर्तन सम्भव छैन भन्ने वास्तविकता बुझेर २०३३ साल पौष १६ गते अवलम्बन गरेको मेलमिलाप नीतिबाट नेपालमा शान्तिपूर्ण जनआन्दोलनको वातावरण निर्माण प्रकृया विकसित भएको हो । उक्त दिनदेखि यस दलले गरेका प्रयास एवं कार्यक्रमहरूले एकातिर राजनेतृत्वमा संचालित पंचायती व्यवस्थालाई चोटिलो प्रहार गर्दै गयो भने अर्कातिर एकात्मक आन्दोलनको वातावरण निर्माणमा सघाउ पुऱ्यायो । परिणामस्वरूप २०४६ सालमा पुगेर संयुक्त जनआन्दोलनद्वारा पंचायती व्यवस्थाको समाप्ति सम्भव भयो । यसप्रकारको वस्तुतथ्यअन्तर्गत २०३३ सालदेखि २०४२ सालसम्मको अवधिमा नेपाली कांग्रेसले अवलम्बन गरेको नीतिबाट नेपालको राजनीतिमा उत्पन्न भएका हलचल एवं राजनैतिक ध्रुवीकरणका विविध पक्षहरूमाथि केन्द्रित रहेर यो शोधग्रन्थ तयार गरिएको छ ।

"नेपाली कांग्रेस मेलमिलापदेखि सत्याग्रहसम्म (वि.सं. २०३३-२०४२" शीर्षकको प्रस्तुत शोधग्रन्थ त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकायअन्तर्गत इतिहास केन्द्रीय विभागको विद्यावारिधि उपाधिको प्रयोजनका निम्ति विभिन्न अप्रकाशित-प्रकाशित स्रोतहरूमा आधारित भएर तयार पारिएको हो । शोधग्रन्थ तयारीका सन्दर्भमा विभिन्न व्यक्ति, संघ-संस्थाहरूले शोधकर्तालाई विभिन्न प्रकारका महत्वपूर्ण सहयोग, सल्लाह एवं सुझावहरू प्रदान गरी जटिलता निरूपणमा सघाउ पुऱ्याउनु भएकाले सर्वप्रथम म उहाँहरूप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्नु आफ्नो परमकर्तव्य ठान्दछु ।

यो शोधग्रन्थ प्रा.डा. तुलसी राम वैद्यको निर्देशकत्वमा तयार पारिएको हो । त्रिभुवन विश्वविद्यालयको मेरो अध्ययनकालदेखि वर्तमानसम्म मेरा प्रत्येक जिज्ञाशा एवं सोचाइबारे गहनतम सल्लाहसहित मार्ग निर्देशन गर्ने र मैले त्रि.वि. को प्राध्यापन पेशामा प्रवेश गरेदेखि नै विद्यावारिधितर्फ लाग्नका लागि सदैव हौसला एवं प्रेरणा दिई अभिप्रेरित गर्ने आदर्णीय गुरु प्रा.डा. वैद्यले दिनुभएका हौसला, सुझाव, सल्लाह एवं निर्देशन मेरा अमूल्य निधि हुन् । उहाँले यसक्रममा स्नेह एवं अधिकारका साथ मलाई सक्रिय पार्न दिएका प्रेरणा र पुऱ्याएको सहयोगलाई शब्दबाट व्यक्त गर्ने साहस नै ममा छैन । उहाँको सहयोग, प्रेरणा र कुशल निर्देशन नभएको भए मलाई यस कार्यमा सफल हुन त्यति सजिलो थिएन । आफ्नो कार्य व्यस्तताका वावजुद पनि समयमै शोधग्रन्थ तयार गर्न घच्घच्याउनेदेखि रचनात्मक बौद्धिक निर्देशन दिनेसम्मका कार्यद्वारा सक्रिय पार्ने परम आदर्णीय गुरुप्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । मेरो अध्ययन प्रगतीबारे सदैव चासो राख्दै सोधखोजदेखि सल्लाह-सुझाव दिने कार्यमा उत्साहपूर्वक लागि पर्ने सुपरिवेक्षक द्वय इतिहास केन्द्रीय विभागका प्रा.डा. तीर्थप्रसाद मिश्र र सह प्रा.डा. भद्ररत्न बज्राचार्यको सल्लाह-सुझाव आदिले शोधग्रन्थको स्तरीयता वृद्धिमा निकै सहयोग पुऱ्याएको छ । त्यसका लागि उहाँहरूप्रति पनि हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्न चाहन्छु । यसबाहेक बेलाबखत उचित सल्लाह-सुझाव प्रदान गर्नु हुने इतिहास केन्द्रीय विभागका आदर्णीय गुरुहरू प्रा.डा. कृष्णबहादुर थापा, प्रा.डा. त्रिरत्न मानन्धर, प्रा.डा. राजाराम सुवेदी, प्रा. निरन्जन शर्मा आदिप्रति समेत कृतज्ञताका शब्दगुच्छा अर्पण गर्दछु ।

मूलरूपमा अप्रकाशित सामग्रीहरूलाई नै आधार मानेर तयार पारिएको यो शोधग्रन्थको तयारी क्रममा कतिपय त्यस्ता विषयवस्तु एवं प्रश्नहरू उपस्थित भए जसको निराकरण ऐतिहासिक दस्तावेज एवं दुर्लभ पत्रपत्रिका बिना सम्भव भएन । त्यो स्थितिमा यस कार्यलाई पूर्णता दिनमा ठूलो सहयोग पुऱ्याउने केही महानुभावहरूको सहयोगबारे प्रकाश पार्नु आफ्नो कर्तव्य ठान्दछु । खासगरेर नेपाली केन्द्रीय विभागका प्रा.डा. व्रतराज आचार्य, त्रिचन्द्र क्याम्पस, घण्टाघरका सह प्रा. कोषराज न्यौपाने, सुरजपुरा काण्डका ज्यूँदा शहिद हरिप्रसाद पोखेल, युवा राजनीतिज्ञ भुवनराज सुवेदी, उप प्रा. अरुण

काफ्ले आदिले आफ्नो संकलनमा रहेका दुर्लभ र महत्वपूर्ण दस्तावेज, पत्रपत्रिका आदि सामग्रीहरू उपलब्ध गराएर पुऱ्याउनु भएको सहयोगले गर्दा मलाई उहाँहरूको आजीवन ऋणि बनाएको छ ।

देशको उच्च शिक्षालाई समयसापेक्ष गराई राष्ट्रिय आवश्यकता पूरा गर्ने कटिबद्धता (लक्ष्य) साथ सक्रिय रहेको नेपालको प्रमुख संस्था विश्वविद्यालय अनुदान आयोगले शैक्षिक योग्यता अभिवृद्धि गरी गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्न सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यअनुरूप शिक्षकहरूको उच्च अध्ययनका लागि व्यवस्था गरेको "विद्वत वृत्ति" कार्यक्रम २०५८/०५९ अन्तर्गत विद्यावारिधि आंशिक वृत्तिका रूपमा मनोनयन गरी पुऱ्याएको सहयोगबाट मेरो हौसला बढाउनुका साथै प्रस्तुत अध्ययनको महत्व समेत वृद्धि भएको तथ्यता आत्मसात गरेको छु । तसर्थ उक्त संस्थाप्रति हार्दिक आभारसहित कृतज्ञता व्यक्त गर्नु आफ्नो कर्तव्य ठान्दछु ।

आफ्नो कार्य व्यस्तताका वावजुद पनि अन्तर्वार्ता दिएर इतिहासका महत्वपूर्ण एवं अलिखित पक्षहरू माथि प्रकाश पार्ने कार्यमा ठूलो सहयोग पुऱ्याउनु हुने श्री लोकेन्द्रबहादुर चन्द, श्री भरतमोहन अधिकारी, श्रीमती सहाना प्रधान, सुश्री शैलजा आचार्य, प्रा.डा. लोकराज बराल, श्री बासुदेव रिसाल, श्री चक्र वास्तोला, श्रीभद्र शर्मा लगायत सन्दर्भ सूचीमा नाम समावेश गरिएका सबै विद्वान् एवं राजनेता आदिको सहयोग मेरो जीवनका अभिस्मरणीय पक्षहरू हुन् । तसर्थ उहाँहरूप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्नु आफ्नो कर्तव्य ठान्दछु । गोरखपुर विश्वविद्यालय केन्द्रीय पुस्तकालयमा रहेका दुर्लभ पत्रपत्रिका अध्ययनका लागि अवसर दिएर प्रबन्ध मिलाइदिने त्यहाँका प्रा.डा. के.पि. मित्तलले पुऱ्याउनु भएको सहयोगलाई पनि बिर्सन सकिदैन । त्रि.वि. केन्द्रीय पुस्तकालय, मदन पुरस्कार पुस्तकालय, स्नातकोत्तर क्याम्पस विराटनगर पुस्तकालय, धवल पुस्तकालय पाल्पा, भैरहवा बहुमुखी क्याम्पस पुस्तकालय आदिमा रहेका सामग्रीहरू अध्ययनमा सहयोग पुऱ्याउने त्यहाँका कर्मचारीहरू सबैलाई धन्यवाद नदिइरहनु मेरो अन्तरात्माले स्वीकृति दिदैन । यसबाहेक शोधग्रन्थका प्रारम्भदेखि समापनसम्मका अवधिमा सामग्री संकलनदेखिका विविध क्षेत्रमा सहयोग पुऱ्याउने भैरहवा बहुमुखी क्याम्पसका सह प्रा. मदनप्रसाद दवाडी, सह प्रा. प्रसादमणि आचार्य दीक्षित, स्नातकोत्तर क्याम्पस विराटनगरका उप प्रा. जगत पराजुली, उप प्रा. विष्णु वाग्ले (बुटवल क्याम्पस), उप प्रा.डा. ईश्वरी लौडारी (वीरेन्द्र क्याम्पस) लगायतका विभिन्न मित्रहरूलाई पनि धन्यवाद नदिइरहन सक्दिन । मेरा कतिपय अप्ठयारा फुकाउन सहयोग गर्ने मित्र एवं दाजु सह प्रा. विमलकुमार शर्मा (त्रिचन्द्र क्याम्पस) को स्नेह, शुभेच्छा एवं सहयोगलाई साधुवाद नदिएर कृतघ्नि बन्न पनि मेरो मनले मान्दैन ।

सम्पूर्ण घरायसी झन्झटहरू आफैले वहन गरेर अध्ययन अनुसन्धानका लागि अग्रसर रहने अवसर उपलब्ध गराई प्रेरणाका उर्जा प्रदान गर्ने जीवनसंगिनी ज्योती गौतम, भाषिक शुद्धतामा सहयोग पुऱ्याउने रामणि क्याम्पसका उप प्रा. गोपाल पन्थी आदिलाई कृतज्ञतासहित धन्यवाद नदिएमा अपुरो हुनेछ । छिटो, छरितो, शुद्ध र सफा कम्प्यूटर टंकन एवं छपाइ कार्य गरिदिने पर्फेक्ट कम्प्यूटर कीर्तिपुरका मित्र कुशु घले एवं वृष रावलको सहयोग पनि अविस्मरणीय रहने छ । तसर्थ नीजहरूलाई पनि हृदयदेखि नै कृतिज्ञतासहित धन्यवाद व्यक्त गर्दछु । अन्तमा "इतिहास त्यस्तो आगो हो जसको सत्यताले कतिपयलाई पोल्दछ तापनि सत्यतथ्य लेखन कार्य नै इतिहासको आत्मा र इतिहासका विद्यार्थीको दायित्व हो" भन्ने गुरु डा. वैद्यको शिक्षा र निर्देशनलाई मध्यनजर राखेर प्रस्तुत शोधग्रन्थ तयार गर्ने प्रयास गरेको छु । जसले गर्दा कसैका भावना विपरित मेरा मत वा धारणा व्यक्त भएका खण्डमा विनम्र क्षमा याचना गर्दै आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि प्रस्तुत गर्दछु ।

मिति : २०६४/ /

प्रस्तोता
बद्रीनारायण गौतम
उपप्राध्यापक
इतिहास शिक्षण विभाग
भैरहवा बहुमुखी क्याम्पस
सिद्धार्थनगर, भैरहवा

विषय सूची

पृष्ठ

अध्याय – एक
परिचय

१.१	विषय प्रवेश	१
१.२	अध्ययनका समस्याहरू	७
१.३	अध्ययनको उद्देश्य	८
१.४	परिकल्पना	९
१.५	अध्ययनको महत्त्व	९
१.६	अध्ययनको सीमा तथा क्षेत्र	१०
१.७	अध्ययन विधि	११
१.८	पूर्वकार्य विवरण र समीक्षा	११
१.९	अध्याय विभाजन	२२

अध्याय – दुई
पृष्ठभूमि

२.१	शाही कदम २०१७ : पृष्ठभूमि र स्वरूप	२४
२.२	नेपाली कांग्रेस र प्रतिरोध आन्दोलन-१	३८
२.३	नेपाली कांग्रेस र प्रतिरोध आन्दोलन-२	५०

अध्याय – तीन
नेपाली कंग्रेस र मेलमिलाप नीति

३.१	पृष्ठभूमि	७३
३.२	मेलमिलाप नीतिको निर्णय र घोषणा	८४
३.३	मेलमिलाप नीतिको औचित्य	९४
३.४	स्वदेश आगमन र गिरफ्तारी	११३
३.५	मेलमिलाप नीतिप्रति तत्कालीन सरकारको व्यवहार	१२०
३.६	मेलमिलाप नीतिप्रतिको अन्तर्राष्ट्रिय सदभाव एवं समर्थन	१४२
३.७	मेलमिलाप नीतिप्रति राजाको प्रतिक्रिया	१५६
३.८	मेलमिलाप नीतिबाट नेपाली कांग्रेसभित्र परेको प्रभाव	१६३
३.९	रिहाइपश्चात सरकारको प्रतिक्रिया	१७५
३.१०	मेलमिलाप नीतिको परिणाम र महत्त्व	१८७

अध्याय – चार
२०३५ र २०३६ को विद्यार्थी आन्दोलन

४.१	पृष्ठभूमि	१९३
४.२	विद्यार्थी आन्दोलनको विष्फोटन	१९८
४.३	विद्यार्थी आन्दोलनका मागहरू एवं त्यसप्रतिको सरकारी नीति	२०२
४.४	आन्दोलनको विकास एवं फैलावट	२०६
४.५	काठमाडौं उपत्यका बाहिरका महत्त्वपूर्ण घटनाहरू	२१०
४.६	विद्यार्थी आन्दोलनका असरहरू	२२०
४.७	विद्यार्थी आन्दोलनभित्रको षड्यन्त्र एवं सम्झौतापश्चातको प्रतिक्रिया	२२९

अध्याय – पाँच
जनमत संग्रह र नेपाली कांग्रेस

५.१	जनमत संग्रह घोषणाको पृष्ठभूमि	२४१
५.२	जनमत संग्रहको घोषणा र प्रतिक्रिया	२४६

५.३	जनमत संग्रहको घोषणासँगै नेपाली कांग्रेसभित्र उत्पन्न मतभिन्नता	२५०
५.४	नेपाली कांग्रेस जनमत संग्रहको तयारीमा	२५५
५.५	जनमत संग्रहमा सहभागितासम्बन्धी मतभेद र नेपाली कांग्रेस	२६२
५.६	जनमत संग्रहको घोषणाभित्र निहीत राजभावना	२७०
५.७	जनमत संग्रहमा पंचायत पक्षले खेलेको भूमिका	२७९
५.८	बहुदल प्रचार अभियान र नेपाली कांग्रेस	२९२
५.९	जनमत संग्रहका क्रममा नेपाली कांग्रेसमाथि गरिएका हिंसात्मक आक्रमणहरू	३०६
५.१०	मतदान एवं परिणामको घोषणा	३२०
५.११	जनमत संग्रहको परिणामप्रतिको प्रतिक्रिया	३२५
५.१२	पंचायत पक्षको विजय र बहुदलीय पक्षको पराजयको वातावरण	३२९

अध्याय – छ
जनमत संग्रह समापन पछिको नेपाल

६.१	संविधान सुधार सुझाव आयोगको गठन र प्रतिक्रिया	३३९
६.२	नेपाली कांग्रेसद्वारा आयोगलाई दिइएका सुझावहरू	३४२
६.३	नेपाली कांग्रेस बाहेकका राजनैतिक समूहका सुझाव एवं क्रियाकलापहरू	३४६
६.४	आफ्ना धारणा कार्यान्वयन गराउन नेपाली कांग्रेसले गरेका प्रयासहरू	३५२
६.५	संविधानको तेस्रो संशोधन २०३७ को घोषणा र प्रतिक्रिया	३५६
६.६	तेस्रो संशोधनका विविध पक्षहरू	३६३
६.७	नेपाली कांग्रेसद्वारा संशोधित संविधानमा सहभागिताका लागि गरेको प्रयास र सरकारी व्यवहार	३६६
६.८	निर्वाचन बहिस्कारको घोषणा, क्रियाकलाप र परिणाम	३७५
६.९	वी.पी. कोइरालाको देहावशान र नेपाली कांग्रेसमा परेको प्रभाव	३८३

अध्याय – सात
सत्याग्रह आन्दोलन २०४२ र नेपाली कांग्रेस

७.१	वी.पी. कोइरालाको निधनपश्चातका गतिविधिहरू	३९४
७.२	क्षेत्रपाटी सम्मेलन र भावी कार्यनीतिको घोषणा	३९६
७.३	क्षेत्रपाटी सम्मेलनको उपलब्धि र संगठन सुदृढीकरण अभियान	४०३
७.४	तत्कालीन सरकारको कार्यनीति र विभिन्न काण्डहरू	४०७
	७.४.१ जीतपुर काण्ड	४०८
	७.४.२ पश्चिमी नेपालको धरपकड काण्ड	४१४
	७.४.३ सुरजपुरा काण्ड	४१७
७.५	राजनैतिक गतिशीलता र आन्दोलनको उद्घोषण	४२८
७.६	आन्दोलनको तयारी एवं स्वरूप निर्धारण	४३६
७.७	विकल्प खोजी अभियान एवं परिणती	४४५
७.८	एकात्मक आन्दोलनका लागि गरिएका प्रयास एवं उपलब्धि	४५३
७.९	विकल्प खोजी अभियानको पटाक्षेप र सत्याग्रह आन्दोलनको घोषणा	४५९
७.१०	सत्याग्रहको अन्तिम तयारी र प्रारम्भिक कार्यक्रम घोषणा	४६३
७.११	सत्याग्रह आन्दोलनका महत्त्वपूर्ण कार्यक्रम एवं घटनाहरू	४६७
७.१२	सत्याग्रहप्रतिको पंचायती नीति र व्यवहार	४८०
७.१३	वम काण्ड २०४२ र सत्याग्रहको स्थगन	४८६
७.१४	सत्याग्रह आन्दोलनका उपलब्धि एवं राजनैतिक प्रभाव	४९३

अध्याय – आठ
उपसंहार **५०५**

सन्दर्भ सामग्री

परिशिष्टाङ्क

परिशिष्ट सूची

पृष्ठ

१. अन्तर्वार्ता एवं कुराकानीका क्रममा प्रयोग गरिएका मुख्य प्रश्नावलीहरू ------------- ५६५

२. सुवर्णशमशेरद्वारा आम माफिको जानकारी दिंदै दानबहादुर भुषाल र प्रेमबहादुर गुरुङलाई लेखेका पत्रहरू -- ५६७

३. वी.पी. कोइरालाले २०२७ साल जेठ २ गते पासपोर्टका लागि राजकीय परिषद्का अध्यक्ष श्री ५ युवराजधिराजसमक्ष पठाएको पत्र------------------------------ ५६९

४. श्री ५ युवराजधिराजका निजी सचिव सुरेन्द्रमान जोशीले २०२७ जेठ १८ गते वी.पी. लाई पठाएको प्रतिउत्तर पत्र-- ५७०

५. समस्त विद्यार्थीहरूद्वारा त्रि.वि. उपकुलपतिका नाममा जारी गरिएको माग पत्र----- ५७१

६. संघर्ष समितिद्वारा पठाइएको तथ्य संकलक टोलीको हस्तलिखित प्रतिवेदन---------- ५७३

७. शाही आयोगसमक्ष संघर्ष समितिद्वारा प्रस्तुत प्रतिवेदनको खेस्रो ---------------------- ५८२

८. केन्द्रीय संघर्ष समितिको वक्तव्य शीर्षकको हस्तलिखित पर्चा-------------------------- ५८५

९. संघर्षका लागि आह्वान शीर्षकमा हस्तलिखित पर्चा------------------------------------- ५८७

१०. बलबहादुर के.सी. र शरण विक्रम मल्लद्वारा २०३६/२/११ मा “पठनपाठनमा सरिक हुन विद्यार्थी संघर्ष समितिको हार्दिक अपिल” शीर्षकमा जारी पर्चाको प्रथम खेस्रा--- ५८९

११. सम्मेलन दस्तावेज-१ शीर्षकमा २०३७/११/१३ मा तयार गरिएको पत्र------------- ५९२